

Conceptul de sacralitate a vieții umane, decurgând ca o consecință directă a faptului că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu a fost, din cele mai vechi timpuri, unul dintre preceptele centrale ale iudaismului. Dat fiind că totul venea de la Dumnezeu, inclusiv trupul omului, chiar dacă „dreptul de folosință” nu putea fi decât temporar, acesta se cuvenea respectat ca un dar prețios. Hilel cel Bătrân îi învăța pe oameni că aveau datoria de a se păstra sănătoși și curați. Iudaismul tradițional, adică cel rabinic, a respins dintotdeauna „dihotomia trup-suflet”, considerându-le un singur tot, responsabil, în egală măsură, pentru păcatul comis și laolaltă pasibile de pedeapsă (cf. Paul Johnson, *O istorie a evreilor*, pp. 128-129).

MAIMONIDE

„Toată învățătura evreiască este orientată spre viață. Ceea ce afirmă viața este pur, ceea ce o neagă nu este”, conchide Elie Wiesel, cel ce s-a consacrat în întregime tocmai acestei învățături, nu înainte de a ne istorisi o fermecătoare legendă talmudică. Timp de doi ani și jumătate, o dispută acerbă l-a opus pe discipolii lui Șamai celor ai lui Hilel. Primii erau de părere că ar fi fost de preferat pentru om să nu se nască; ceilalți stăruiau că, dimpotrivă, viața este o binecuvântare. Se pare că, în urma votului final, victoria, ce-i drept, fragilă, a fost de partea lui Șamai - rezultat din a cărui scoală s-a născut una dintre cele mai prețioase perle de zămbet ale lui Șalom Alehaim: „Desigur - comentează el -, e mai bine să nu ne naștem, dar căți dintre noi am avut norocul asta?!”. Chiar dacă viața nu este mereu frumoasă și însușește oare - își continuă Elie Wiesel explicația -, „de aici până la a proclama, de la înălțimea unei auguste tribune a unei academii prestigioase, că ea este absurdă și, de fapt, inutilă”, înseamnă, până la urmă, „a pași împotriva tradiției evreiești, căci nici o valoare a acesteia nu este mai sfântă decât viața”. Și, chiar dacă accesul de pesimism al unor iluștri discipoli ai unui mare dascăl talmudic poate fi, în principiu, scuzaabil, el este, de asemenea, aproape

Despre sacralitatea vieții

imposibil de împăcat cu *etica evreiască în care omul este considerat bijuteria Creației* (cf. Elie Wiesel, *Celebrare talmudică*, Hasefer, 2001, pp. 5-43).

Așa stând lucrurile, erudiții evrei s-au arătat mereu preocupati de arta medicinei, încercând să descopere cât mai multe reguli, atât în ceea ce privește preservarea sănătății, cât și felurile tratamentelor. Pe de altă parte, comunitățile evreiești erau mereu nevoite să supraieștiască într-o lume dură și să facă față numeroaselor pericole: dezastre economice, mofme, stăpâniri arbitrare... Așa că, deseori, cei mai capabili dintre dânsii adoptau profesii care să-i facă utili comunității gazdă și care, totodată, să le asigure mobilitatea. Dată fiind importanța acordată în iudaism vieții și sănătății, ei deveneau deseori doctori - adică personaje indispensabile atât în interiorul comunităților, cât și în afara lor. Iuda Halevi a fost doctor, Nahmanide asemenea... Dar, cel mai bun exemplu de medic evreu devenit ilustru în ciuda vitregiei vremurilor a fost Moise Maimonide, descris de Nicolae Cajal ca fiind „o figură centrală a creației spirituale iudaice, figură ce a continuat și continuă să facă să strălucască nu numai ceea ce am denumit creația spirituală iudaică, dar și numeroase domenii ale științelor exacte și ale filosofiei universale” (apud. prefața acad. prof. dr. Nicolae Cajal la Maurice-Ruben Hayoun, *Maimonide sau celălalt Moise*, Hasefer, 1998). Așa cum scria Nicolae Cajal, apropiindu-te de personalitatea și opera lui RAMBAM (Rabi Moise ben MAIMON), „nu poți să nu te gândești [...] că poporul evreu, care, secole de-a rândul, nu și-a putut afla așezarea în spațiu și nu și-a putut dura, astfel, monumentele stabilității sale, a ridicat altele, poate mai durabile, direct pe solum umanității. *Mahomedani, creștini și evrei au fost de atunci necincați îngrijiiți de urmașii, de fiii lui Maimonide și urma pe care au lăsat-o, chiar dacă nevăzută, este demnă de a fi iubită!*” (subl. ns.).

Am meditat îndelung la vorbele profesorului, străduindu-mă să înțeleg dacă voabe de chililmar a metaforei nu conservă cumva, dincolo de îndemnul la iubire, și un alt mesaj. Oare, omul de știință Cajal, scriind despre ura „nevăzută” a discipolilor lui Maimonide - lucru inexact, căci vreme un șirag neîntrerupt de mari medici evrei străbate de la un cap la altul istoria medicinei universale - nu cumva îndemna, *ne îndruma*, dincolo de iubire, înspre cunoaștere? Oare nu cumva, profesorul Cajal ar fi vrut să ne transmită că, în pofida modestiei, a discreției la care medicii evrei sunt constrânși de un cod etic aproape unanim respectat - („îndepărtează de mine iubirea de faimă”, se spune, printre altele, în *Rugăciunea lui Maimonide*) - noi avem obligația morală de a vorbi despre dânsii și de a le face cunoscute înfăptuirile?!

„Fie să nu mă abat de la calea adevărului...” Urmând îndemnul lui Maimonide MEDICI EVREI DIN ROMÂNIA devoțiune, performanță și merit

Medicina nu este o profesie ca oricare alta. Iar medicul, un om ca toți ceilalți, la prima vedere, se deosebește, totuși, esențial, de semenii săi. Universul său profesional este simultan cu un univers uman și un univers de cultură. Am purtat discuții cu medici evrei despre care vroiam să scriem. Și fiecare intervieu ar fi putut constitui premiza unui roman autobiografic și social: romanul unei vieți și al unei epoci. Ne-am adresat mai întâi dlui prof. dr. Carol Friedmann, eminent psihiatru într-o vreme când specialitatea d-sale este mai necesară ca oricând și eminent om de cultură. La câte din întrebările noastre va avea răgaz să răspundă?!

Prof. Dr. Carol Friedmann

Am vorbit îndelung cu dl prof. dr. Corneli Sabetay - un chirurg ce și-a dedicat întreaga viață salvării altor mii și mii de vieți. Cât vom putea cuprinde din ea și când vom putea reveni? Am stat de vorbă cu dna dr. Mirjam-Lia Korber Bercovici, fascinați de dubla, paradoxala ei vocație: pediatra și geriatra. Un ultim dialog dintre zecile pe care ni le-am fi putut propune, l-am purtat cu dl prof. dr. Andrei Voinea, dovadă vie a faptului că viața profesională a unui medic se întâlnește nu doar cu viețile pacienților săi, ci și cu viața epocii sale. Ultimele sale cărți ne-au sedus... Vom încerca să cuprindem câteva fragmente, promițând să revenim de câte ori vom putea...

Cu dl prof. dr. CAROL FRIEDMANN am comunicat perfect, din prima clipă, dar, din păcate, de la distanță. N-am avut privilegiul unei întâlniri cu domnia-sa și nici pe acela al unei discuții „face to face”. Știu cât de mult am pierdut. În ciuda faptului că îl răpeam un timp prețios, d-sa a avut răbdarea și gentilețea să-mi răspundă la întrebări. A făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-mi veni în întâmpinare.

- Ce anume v-a atras înspre medicină?

- Mi-am ales facultatea, nu și cariera de medic (încă nu știam, la 16 ani, ce mă așteaptă), din considerente motivaționale: era facultatea cea mai ravnită de copiii cu performanțe școlare de excepție și spirit de competitivitate. Am candidat la Cluj, la Universitatea de Medicină, și am fost admis pe unul dintre primele locuri. Am absolvit tot cam în aceleași condiții.

- Ați avut un „model”, un „mentor” care v-a influențat devenirea?

- Am avut șansa de a fi elevul sârguincios al unor „monștri sacri” ai medicinei românești: prof. Iuliu Hațieganu, prof. Goia, prof. Velluda, prof. Danielo, prof. Fodor, prof. Preda și mulți alții...

- De ce ați ales psihiatria?

- Am făcut stagiul medical rural în regiunea Dobrogea. Am candidat la primul concurs de ocupare a unui post într-o specialitate și am reușit pe unul dintre primele locuri dintr-un număr foarte mare de candidați. Vroiam să mă fac cardiolog, dar am reușit la psihiatrie. În anul respectiv nu se scosese la concurs decât posturi în specialități „deficitare”. Recunoscut că am fost mahnit pe moment. Pe parcurs, s-a produs marele reviriment. Mi-am dat seama că am intrat într-o lume fascinantă! Am avut maeștri de mare clasă în persoana profesorilor Eduard Pamfil, George Constantinescu, Vasile Predescu. Era o lume de mari erudiți. Profesorii inspirau un respect aproape idolatru. Aveam modele. Există încă un cult al intelectualilor luiștri și al marilor doctori. Astăzi nu mai există cultul acestui respect și o spun cu mahnire în suflet.

- Nici o schimbare în bine?

- Întreaga orientare a medicinei este alta în zilele noastre. Un stil nou, pragmatism și, evident, un alt discurs. Medicina s-a tehnicitat excesiv. Și psihiatria s-a schimbat de o manieră radicală. Am cunoscut personalități remarcabile în psihiatria europeană,

americană și israeliană. Aș cita doar câteva dintre personalitățile de mare anvergură profesională, cunoscuti pe plan internațional: prof. Mike Davidson, Joseph Zohar, Ch. Nemeroff (S.U.A.), Siegfried Kasper, prof. Hollander, prof. Renée Kahn (Utrecht) și mulți alții.

- Câteva „trepte” ale devenirii dvs.?

- Cariera mea a început într-un serviciu ingrat - un ambulatoriu clinic de psihiatrie. Este un loc unde trebuie să rezolvi cazistica fără întârziere, cu tact, cu pricepere. Nu se iartă greșelile. Simți că ești în linia întâi a frontului. Apoi a venit Revoluția. S-a înființat Facultatea de Medicină din Constanța. La momentul oportun am fost solicitat să intru în munca didactică, cu predare în română și engleză. Era foarte „challenging”! Am participat la multe studii naționale și internaționale și înainte de 1989 și după. Am scris monografii de specialitate, am publicat articole în domeniile de vârf ale psihiatriei: psihoză, schizofrenie, boala depresivă, suicidologie, psihofarmacologie, boala Alzheimer etc. Am urcat toate treptele impuse de învățământul universitar, ajungând profesor titular de psihiatrie clinică și șef de clinică.

- Câteva hobby-uri?

- Călătoresc mult - mai ales în scop profesional. Citesc (literatură, farmacologie, eseistică), îmi plac excursiile, ieșirile în aer liber. Cândva făceam yachting și mă simțeam excelent; încă merg cu motoarele ambalate la maximum.

- Planuri de viitor?

- Încă mai am. Mă gândesc cum să fiu alături de oamenii noștri din comunitate. Mă gândesc la șansa pe care am avut-o de a avea părinți care să-mi dea dragoste și sfaturi bune. Nu le-am urmat pe toate. Am învățat mult și încă mai am enorm de aflat. Nu știu dacă voi mai avea destul timp să fac ce mi-am propus. Lucrez la o carte de memorii. Voi scoate în curând încă o carte de psihiatrie de uz didactic pentru studenții mei. Vreau să reconstitui Sinagoga noastră, veche de o sută de ani.

- Câte ceva despre capitoul deontologiei? Știu că, virtual, ea există, dar aș vrea să-mi spuneți dvs. câteva vorbe...

- Deontologia profesională este un lucru sacru. Din nefericire, trebuie reactualizată și reinventată pe îndelete. E o materie foarte grea, cu mulți corigenți.

- Care este calitatea pe care o apreciați cel mai mult?

- Omenia, pe care mai ales medicul nu are voie s-o uite. Am cunoscut oameni mari, de mare valoare și am cultivat prietenii cu dragostea unei colecționare de opere de artă. Minunat dar este prietenial!

- Vă mulțumesc din toată inima, domnule profesor!

Psichiatria - o lume fascinantă

Prof. Dr. Corneli Sabetay

Dl. prof. dr. CORNELI SABETAY mi-a oferit privilegiul unic de „a experimenta pe viu” și de-o manieră cu totul insolită autocontrolul, calmul, răbdarea și puterea de concentrare specifice chirurgului, pe de o parte; simțul umorului, luciditatea și îngăduitoarea bunăvoință a „omului de lume”, pe de alta. Între două operații, între două feluri de mâncare, înaintea sau la capătul unui drum obositor, domnia sa mă suna anunțându-mă că ne putem continua intervalul și obișnuia să reia ideea exact din punctul unde fusese întreruptă cu o oră, o zi sau trei înainte. Așa se face că, în urma acestor „conversații maraton”, am înțeles că dl Sabetay se mișcă printre idei cu aceeași relaxare și fermitate de care dă dovadă în sala de operații.

- Câteva cuvinte despre traseul dvs. profesional?

- Am urmat cursurile Liceului „Frații Buzești” din Craiova, iar în 1967,

Împreună cu prof. Jehuda Jona

De la Secrețiile interne - patologie și fiziologie, de Moise H. Gherlter și C.I. Parhon, la studiile de virusologie ale lui Nicolae Cajal

Două secole de medicină

de asistență socială și medicală „lubirea de oameni”, care, în 1926, s-a transformat în spital. O activitate susținută și complexă de practician, cercetător și pedagog în domeniul pediatriei a desfășurat *Marcu Cajal*. În perioada discriminărilor rasiale, din cursul ultimului război mondial, a organizat învățământul medicinilor evrei care nu își mai puteau continua studiile la facultățile de stat. A fost și un cercetător asiduu, colaborând cu profesorul M. Manicaticide la elaborarea primului tratat românesc de terapeutică infantilă (1928), lucrare premiata de Academia Romană. Unul dintre cei mai reputați neurologi interbelici a fost *Anghel Radovici*, doctor, în 1913, la facultatea bucureșteană. *Anghel Radovici*, *Oscar Sager*, *Arthur Kreindler* și *Enric Façon* au fost continuatorii marii școli românești de neurologie fondată de Gh. Marinescu, pe care au adus-o la strălucire. O personalitate extraordinară în domeniul pneumonologiei a fost *Maximilian Popper*, sau a cărui direcție îndrumare s-au elaborat studii și monografiile privitoare la patologia tuberculozei și a cancerului bronhopulmonar, la supurațiile bronhopulmonare, la metodele de explorare în bolile aparatului respirator... Unul dintre medicii care s-au remarcat atât ca valoare profesională, dar și ca valoare umană, a fost *Leon Caffé*. Student fiind, a plecat pe front ca sanitar auxiliar și a lucrat ca voluntar la Spitalul de contagiși 164, unde s-a îmbolnăvit, la rândul său, de tifos exantematic. Devotamentul său a fost răsplătit de Regele Ferdinand, care, printr-un decret dat la 24 decembrie 1917, l-a decorat cu Ordinul „Coroana României cu Spade”, în grad de Cavalier,

ceea ce, firește, ulterior, nu l-a putut scuti de umilinta muncii obligatorii. Între 1942-1944, îl găsim profesor la Colegiul pentru studenții evrei, iar după 1949 - conferențiar la Institutul Medico-Farmacologic București. (Redactorul acestor pagini îi mulțumește dnei *Janina Ianos*), fiica doctorului Leon Caffé, pentru amănunțele suplimentare adăugate la informația dlui prof. Brătescu.

- Ce s-a întâmplat în domeniul sănătății publice la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când, așa cum remarcăți în studiul dvs., toate părgăhiile de comandă au început să fie deținute de partidul comunist?

- Dintre organizatorii sistemului sanitar de după '45, am să îi amintesc pe *Horia Dunăreanu*, care s-a ocupat de sectorul medicinei preventive, pe *Iosif Bogdan*, care a îndrumat instituțiile de asistență curativă, pe *Paul Pruteanu*, format ca medic la Geneva, care a dirijat reforma unificării pe plan teritorial a spitalelor cu policlinicile și cu circumscripțiile medicosanitare (ulterior, se va distinge ca teoretician al organizării sanitare și ca istoriograf al medicinei), și pe *Hermine Tismăneanu*, o excelentă profesionistă care s-a remarcat și prin participarea ca voluntară la războiul civil din Spania. Nu-i putem omite nici pe *Zalman Iagnov* și *Benedict Menkes*. Cel dintâi a fost, după 1945, profesor de anatomie descriptivă la Facultatea de Medicină din Timișoara și transferat la I.M.F. București după 1953. Cel de-al doilea a condus, succesiv, în intervalul 1954-1974, catedrele de histologie, de anatomie patologică și biologie

Pe dna dr. MIRJAM BERCOVICI o cunosc și o iubesc de multă vreme. E întodeauna surzătoare și caldă, egală cu sine înșăși... Dincolo de toate acestea, mi s-a părut, întodeauna, un om foarte trist.

- Câteva amănunte biografice?

- M-am născut la 11 septembrie 1923, la Câmpulung Moldovenesc, jud. Suceava. În 1940, din considerente rasiale, am fost scoasă din liceu, în ciuda faptului că aveam premiul întâi pe școală. La 12 octombrie 1941, am fost deportată în Transnistria, împreună cu familia și cu toți evreii din Câmpulung. Despre toate acestea am scris în *Jurnal de ghetou*, carte apărută în 1995, la Editura Kriterion. Când m-am întors din Transnistria, am fost nevoită să iau totul de la capăt. Am avut voință și mi-am terminat studiile.

- De ce ați ales medicina?

- Acolo, în Transnistria, am cunoscut doi doctori de excepție. Dr. Greiff, din Vatra Dornei, organizase un mic spital pentru deportații bolnavi de tifos exantematic. Chiar tatăl meu a fost internat acolo. Dr. Fränkel, din Rădăuți, mergea și-i ajuta, atât cât îi stătea în putință, pe toți cei aflați în suferință. Eu am vrut să fiu ca doctorii aceia!

- În timpul și după ce ați terminat facultatea, ați întâlnit și alți doctori evrei care v-au influențat?

- O, sigur că da. Îmi amintesc de *Rozina Vaidenfeld*, o femeie de un altruism și o generozitate ieșite din comun... dr. *Rapaport*, dr. *Herscovici*, *Erna Dona*, *Sonia Sanielevici*, *Amalia Juster*, *Lenuța Leventer*, dr. *Efraim*, dr. *Marcel Streja*, dr. *Mirovici*, dr. *Dulce*, *Lenuța Butoianu*, dr. *Silvia Hoisie*. Dar, la formarea mea au contribuit și medicii neevrei: prof. *Ionel Nicolaș*, prof. *Gh. Goidiș*, dr. *Gabriel Vasiliu*, prof. *Ștefan Berceanu*, prof. *Constantin Maximilian*...

- Am învățat de la toată lumea, chiar și de la moașe sau surori medicale. Lucrul cel mai important, însă, a fost că am învățat să întreb și să niciodată n-am cerut subalternilor să facă ceva ce eu înșami nu știam să fac. Și n-am dormit în nici o gardă...

- În ultima vreme, ați lucrat la Policlinica F.C.E.R.?

- A fost o activitate în care m-am implicat dureros. Aș fi vrut să-i pot ajuta mai mult pe asistații de acolo... am încercat fără să izbutesc, însă...

- Într-un număr viitor al revistei, vom insera câteva comentarii, pe merit, despre medicul Policlinicii bucureștene, cât și despre atâtea alții din comunitățile și obșteile noastre.

În Transnistria, am cunoscut doi medici de excepție: am vrut să fiu ca ei

Una dintre cele mai triste și totodată frecvente caracteristici ale comportamentului uman este ingratitudinea. Pe cei apropiați sufletului tău îi lași întodeauna la urmă, grăbit, convins dinainte că ei, oricum nu se supără”, iar dacă nenorocirea o să se întâmple, totuși, tot ei te vor ierta, până la urmă... Despre dl prof. dr. ANDREI VOINEA aș fi putut scrie (dacă mi-ar mai fi rămas spațiu) așa cum, într-adevăr, ai fi meritat. Din păcate, va trebui să mă rezum la câteva date esențiale, nădăjduind că-mi voi putea răscumpăra vreedată toate greșelile...

Medicina practică cu bună credință, între destin și istorie

- Așadar, câteva date biografice?

- Sunt născut în 1922, la Bellu, lângă Oradea. Am Absolvit Facultatea de Medicină din Cluj.

- Ați avut un mentor?

- În afară de tata, pe academicianul Al. Rădulescu (ortoped).

- Câte ceva despre cariera dvs. științifică?

- M-am specializat la Moscova și la Strasburg. În 1963, am devenit doctor decent cu o lucrare ce sechema „Afecțiunile cronice ale coloanei vertebrale”, apărută în Uniunea Sovietică și în Coreea de Nord.

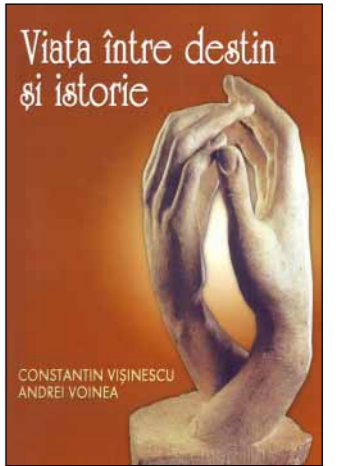
- Câte cărți ați scris dvs. în total?

- Douăsprezece de medicină, care va să zică profesionale, și patru de memorialistică, unele tipărite și în Germania. Am fost cadru didactic la I.M.F. București, sunt membru fondator al Universității „Titu Maiorescu”.

- Ce faceți acum?

- Scriu... am câteva cărți în curs de apariție și conduc Comisia Medicală a B'nai B'rith...

- *Hasidimii spuneau că trei lucruri îl caracterizează pe adevăratul înțelept: o ingenuncheare sinceră, un strigăt tăcut, un dans nemșcat... Eu am întâlnit cândva, foarte demult, un om care se potrivea perfect acestor descrieri: Andrei Voinea.*

CONSTANTIN VIȘNESCU ANDREI VOINEA

Viața între destin și istorie

Pagini realizate de NEDEEA BURCA